ДО ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ПРИНЦИПІВ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОХОРОНИ ТА ЗАХИСТУ ТРУДОВИХ ПРАВ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

ШВЕЦОВ Владислав - аспірант Харківського національного університету внутрішніх справ

ORCID: https://orcid.org/0009-0000-1712-4964

УДК 349.2

DOI: https://doi.org/10.32782/LAW.UA.2024.4.25

У статті, спираючись на аналіз наукових поглядів вчених, узагальнено теоретичні підходи щодо розуміння поняття «принцип» та «принципи трудового права». Запропоновано авторське визначення принципів правового регулювання охорони та захисту трудових прав працівників Національної поліції України в умовах дії правового режиму воєнного стану. Аргументовано, що відповідні принципи найбільш доцільно поділити на загальноправові та спеціальні.

Ключові слова: принципи, принципи трудового права, працівник, поліцейський, Національна поліція України.

Постановка проблеми

В умовах дії правового режиму воєнного стану охорона та захист трудових прав працівників Національної поліції набуває особливого значення та напряму залежить від того, які завдання безпосередньо виконує конкретний працівник поліції. З одного боку, важливим є забезпечити гідний рівень охорони та захисту трудових прав поліцейських як державних службовців, що безпосередньо реалізують соціально значущі завдання Національної поліції України. Також необхідно враховувати ризик тих категорій поліцейських, які реалізують свою службово-трудову діяльність в особливо небезпечних та складних умов, а саме: служба в прифронтових регіонах, або ж виконання завдань у складі сил оборони, зокрема об'єднаної штурмової бригади Національної поліції України «Лють». Варто зауважити, що охорона та захист трудових прав поліцейських у сучасних умовах є складним процесом, реалізація якого потребує належного нормативно-правового регулювання, в основі якого лежить система відправних начал, вихідних ідей, тобто принципів.

Стан дослідження проблеми

Окремі проблемні аспекти, пов'язані із здійснення трудової діяльності поліцейських, досліджувались у наукових працях: С.М. Бортника, К.Г. Гарбузюка, М.І. Іншина, Д.Л. Лемеша, В.В. Мельника, К.Ю. Мельника, Л.В. Могілевського, О.М. Обушенка, Є.Ю. Подорожнього, І.І. Швидкого та багатьох інших. Втім, незважаючи на значний теоретичний доробок, в науковій літературі недостатньо опрацьованим є дослідження принципів правового регулювання охорони та захисту трудових прав працівників Національної поліції України в умовах дії правового режиму воєнного стану.

Мета і завдання дослідження

Мета статті полягає у тому, щоб встановити коло принципів правового регулювання охорони та захисту трудових прав працівників Національної поліції України в умовах дії правового режиму воєнного стану. Для досягнення вказаної мети необхідно вирішити наступні завдання: розкрити загальнотеоретичні підходи щодо визначення поняття «принцип»; здійснити аналіз норм чинного законодавства, яке регулює службово трудову діяльність працівників поліції.

Наукова новизна дослідження

Наукова новизна статті визначена тим, що в ній дістав подальшого опрацювання теоретичний підхід щодо визначення кола принципів правового регулювання охорони та захисту трудових прав працівників Національної поліції України в умовах дії правового режиму воєнного стану.

Виклад основного матеріалу

Сучасний термін «принцип» походить від лат. *principium* – основа [1]. Тлумачний словник української мови розглядає принцип як: основне вихідне положення якої-небудь наукової системи, теорії, ідеологічного напряму і т. ін.; особливість, покладена в основу створення або здійснення чого-небудь, спосіб створення або здійснення чогось; переконання, норма, правило, яким керується хто-небудь у житті, поведінці [2, с. 693]. Тобто принцип – це основа для будь-якої діяльності.

Своєї специфіки принципи набувають в залежності від сфери застосування. Так, В.О. Кучер характеризує принципи трудового права як закріплені у нормах трудового законодавства основні керівні положення (засади), що виражають сутність трудового права й головні напрями політики держави в галузі правового регулювання суспільних відносин, пов'язаних із застосуванням та організацією праці людей [3, с. 36]. О.Я. Лаврів справедливо наголошує на тому, що принципи трудового права є галузевим різновидом принципів права в цілому і визначаються авторкою як керівні, вихідні положення цієї галузі права, які виражають її сутність, єдність, відображають основні підходи правового регулювання трудових та тісно пов'язаних з ними відносин і визначають загальну спрямованість розвитку галузі трудового права [4, с. 5].

Більш повним вважаємо підхід І.П. Жигалкіна, який розглядає принципи трудового права як об'єктивно зумовлені характером і змістом соціально-трудових відносин, закріплені у відповідних джерелах або виражені в стійкій юридичній практиці, загальновизнані основоположні керівні начала, відправні ідеї, що становлять собою аксіологічні основу трудового права, характеризують зміст, сутність і призначення в суспільстві цієї галузі права, відображають загальні закономірності її виникнення, розвитку та функціонування, і служать створенню внутрішньо узгодженої та ефективної системи правових норм у сфері праці [5, с. 92]. Отже, підсумовуючи наведені визначення, можемо охарактеризувати принципи трудового права як систему загальновизнаних засад, що лежать в основі цієї галузі права (безпосередньо передбачені правовими нормами, або витікають з їх змісту) та пронизують всі регульовані нею правовідносини.

В.І. Щербина та А.М. Соцький називають такі основні ознаки принципів трудового права: економічно-політична обумовленість (принципи визначаються політикою держави у сфері регулювання праці, яка ґрунтується на економічних законах розвитку суспільства та його потребах); загальність змісту (принципи права завжди виражають глибинну сутність не однієї, а певної сукупності норм трудового права); цілісна предметна визначеність (принципи виражають сутність такої сукупності норм трудового, яка в якості предмета регулювання має той чи інший різновид суспільних відносин); принципи завжди пов'язані з нормами трудового права та відносинами, які регулюються ними; нормативність (принципи як правило закріплюються в нормах трудового права, які є ключовими положеннями цієї галузі, а їх порушення тягне за собою застосування примусових заходів); системність (принципи виражають сутність норм трудового права у їх взаємодії з іншими нормами в рамках системи права України або її складових частин (галузі чи інституту)); принципи дозволяють чіткіше вибудувати систему трудового права та забезпечують ефективне її функціонування; цілеспрямованість (правові принципи виражають сутність норм трудового права в динаміці під час вирішення завдань, які стоять перед галуззю або правом в цілому (наприклад щодо забезпечення правового порядку в державі)); принципи виступають більш-менш чіткими орієнтирами вірного застосування норм трудового права; стабільність (принципи права діють протягом певного тривалого періоду і змінюються не так часто, як норми трудового права (змінюється зовнішнє вираження норми, але не змінюється її головна ідея або дух) [6, с. 34-35]. Перелічені ознаки також підкреслюють значення принципів трудового права для напрямків

розвитку правового регулювання трудових та пов'язаних з ними правовідносин. До специфічних ознак принципів охорони та захисту трудових прав працівників Національної поліції України в умовах дії правового режиму воєнного стану слід додати кореляцію цих принципів з нормами адміністративного права, які врегульовують службово-трудові відносини зокрема й щодо застосування окремих заходів захисту трудових прав поліцейських.

Далі розглянемо підходи науковців відносно тих принципів, які вони виокремлюють відносно сфери охорони та захисту трудових прав. Так, С.М. Козін відносить до принципів захисту трудових прав мігрантів: 1) принцип верховенства права; 2) принцип рівності – ця вихідна засада виражається в тому, що мігранти визнаються повністю рівними у своїх трудових правах з усіма категоріями інших працівників, в зв'язку із чим їх трудові права та інтереси повинні бути захищені та забезпечені державою; 3) принцип законності; 4) принцип єдності та диференціації правового регулювання захисту трудових прав мігрантів полягає в тому, що забезпечення основних інтересів та можливостей мігрантів у межах трудової галузі права визначається як загальнотрудовими положеннями, так і спеціальними, які стосуються виключно мігрантів, як працівників із специфічним правовим статусом. Подібні принципи, по-перше, мають законодавче підґрунтя, тобто це реальні імперативні норми, а не абстрактні положення; по-друге, принципи захисту трудових прав мігрантів походять від принципів права загалом, але внаслідок особливої сфери існування мають дещо інший зміст; по-третє, визначені принципи включають в себе основоположні ідеї як загально-правового, так і спеціального характеру, на кшталт принципу законності, верховенства права, рівності, принципу єдності та диференціації правового регулювання захисту трудових прав мігрантів [7, с. 88]. Як бачимо з наведеного, автор адаптує загальноправові принципи до сфери захисту трудових прав мігрантів.

Більш диференційований підхід до виділення принципів в сфері захисту пропонує В.І. Журавель, який спирається на особливості правового регулювання колективної форми захисту трудових прав працівників, характеризує їх як відображення об'єктивно існуючих відносин між працівниками, трудовими колективами, уповноваженими представницькими органами працівників і роботодавцями, їх об'єднаннями з притаманними їм інтересами, протиріччями, компромісами, потребами й обумовленими закономірностями розвитку цього суспільства. Означені принципи як керівні положення, які становлять основу (суть) правового регулювання відносин захисту та які виникають між працівниками, їх об'єднаннями, представницькими та іншими уповноваженими органами, з одного боку, і роботодавцями, їх уповноваженими особами, об'єднаннями роботодавців, з другого боку, щодо реалізації трудових прав працівниками у сфері найманої праці, їх дотримання та відновлення в разі порушення. Такими принципами дослідник вважає: 1) колегіальність; 2) принцип рівноправності працівників і роботодавців; 3) принцип солідарної відповідальності роботодавців за порушення трудових прав працівників [8, с. 74-75]. Названі принципи характеризують також колективні засоби захисту трудових прав працівників поліції. Але разом із цим специфіка службово-трудових правовідносин працівників поліції впливає у тому числі й на колективний захист розглядуваних працівників.

В правовій літературі, аналізуючи принципи правового регулювання службово-трудової діяльності працівників поліції, роблять наголос, насамперед, на реалізації ними державно-владних повноважень як основи забезпечення суспільного інтересу захисту прав та свобод громадян. Як наслідок зосереджують увагу на притаманності ним додаткових гарантій їх трудових прав, що відображають підвищений рівень соціальних стандартів для поліцейських.

Зокрема І.І. Швидкий до основних принципів правового регулювання службово-трудової діяльності працівників органів внутрішніх справ відносить: принцип забезпечення особистої безпеки громадян, захист їх прав і свобод, законних інтересів; принцип рівності громадян при прийнятті на службу та при її проходженні; принцип поважання гідності особистості та гуманного ставлення до неї; принцип професіоналізму при здійсненні своїх службово-трудових зобов'язань; прин-

цип компетентності працівників; принцип дисципліни та законності; принцип персональної відповідальності за невиконання або неналежне виконання службових обов'язків; принцип чіткого розподілу компетенції між державними органами та посадовими особами; принцип оплати праці за трудову діяльність з коштів державного бюджету або в деяких випадках за рахунок підприємств, організацій, громадян за виконання відповідних послуг; договірна система оплати праці державних службовців, яка сприяє ліквідації зрівнялівки в оплаті праці працівників з різною професійною підготовкою та різними службовими обов'язками; принцип свободи та добровільності праці; принцип договірного характеру праці; принцип визначеності трудової функції; принцип самостійності працівників при прийнятті рішень; принцип відповідальності за прийняті рішення [9, с. 474-475]. Названі принципи переплітаються з принципами проходження державної служби, які виходять з адміністративно-правових норм, та з принципами, які властиві трудовим правовідносинам.

М.В. Панченко в своїй дисертаційній роботі також приділяє увагу принципам, які визначають у тому числі й засади правового регулювання охорони та захисту трудових прав працівників Національної поліції. До таких принципів автор відносить: 1) принцип недопущення укладання службових контрактів, які невиправдано погіршують правове становище держслужбовців порівняно з діючим законодавством про працю, а також дії контрактів у цій частині; 2) принцип постійного забезпечення та сприяння забезпеченню гідної праці на державній службі й недопущення невиправданого відступу від стандартів гідної праці на держслужбі, обумовлених діями державних органів, керівників, інших державних службовців. Вказаний принцип передбачає стабільність обов'язку компетентних суб'єктів стосовно: а) забезпечення справедливих умов праці, що відповідають вимогам безпеки (також і в розумінні відсутності морального тиску, погроз тощо) та гігієни, передбачають право на відпочинок (враховуючи також і обмеження робочого часу); б) недопущення звуження (практичного спотворення) принципу рівності прав і можливостей сторін службово-трудових правовідносин тощо; 3) принцип гарантованого захисту державою держслужбовця від порушення чи обмеження його права на гідну працю [10, с. 182-183]; 4) недопущення невиправданого звуження принципу свободи праці держслужбовця; 5) недопущення звуження права держслужбовця на захист своїх прав; 6) забезпечення поваги до людської гідності працівника, його особистих моральних та інших цінностей, невтручання в особисте життя працівника і його сім'ї, крім випадків, прямо встановлених законом; 7) принцип науковості (наукової вивіреності) забезпечення гідної праці державних службовців [10, с. 184-185].

Висновки

Підсумовуючи вище викладене, можемо зробити висновок про те, що принципи – це один із ключових елементів механізму правового регулювання охорони та захисту трудових прав працівників Національної поліції України в умовах дії правового режиму воєнного стану. Вони являють собою основоположні засади впливу правових норм на відносини, які виникають у досліджуваній сфері суспільного життя. Такі принципи доцільно поділити на: загальні та спеціальні. Загальні ґрунтуються на нормах Конституції України та загально-правових цінностях, які знаходять своє відображення й у трудовому праві. Серед таких принципів варто назвати: верховенства права; законодавчої регламентованості охорони та захисту; недискримінації, рівності та неупередженості.

До спеціальних принципів доцільно віднести, по-перше, ті, що характеризують специфіку охорони трудових прав поліцейських як особливого виду державних службовців, а саме: добровільності вступу в службово-трудові відносини до Національної поліції; оплати праці працівників поліції відповідно до рівня ризику їх діяльності та досягнень в проходженні службової кар'єри; гідного рівня його соціального захисту, який відповідає престижності праці працівника поліції. По-друге, спеціальні принципи, що мають підвищену актуальність саме під час дії воєнного стану, зокрема: єдність та диференціювання регулювання охорони та захисту (всі трудові права працівників поліції мають бути захищенні, разом із цим необхідне пропорційне поси-

лення охорони та захисту трудових прав при збільшенні чинників, що ставлять під ризик їх реалізацію); принцип незамінності судового захисту адміністративним (працівник поліції, повинен завжди мати вибір форми захисту своїх трудових прав); рівності охорони та захисту всіх учасників бойових дій, у тому числі й працівників Національної поліції.

Література

1. Основні принципи трудового права. Офіційний сайт Солом'янської районної в м. Київві державної адміністрації. http://www.solor.gov.ua/info/19/8231

2. Словник української мови : [в 11 т.] / АН Української РСР, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні ; редкол.: І. К. Білодід (голова) [та ін.]. - Київ : Наук. думка, 1970 - 1980. Т. 7 : Поїхати-Приробляти. 1976. 723 с.

3. Трудове право України: навчальний посібник / кол. авторів; за ред. В. О. Кучера. Львів: ЛьвДУВС. 2017. 564 с.

4. Лаврів О.Я. Система принципів трудового права України. Автореф дис канд юрид наук 12.00.05 Харків. 2007. 21 с.

5. Жигалкін І. П. Принципи трудового права: спроба сформулювати визначення поняття. Право та інноваційне суспільство. № 2 (5). 2015. С. 90-93

6. Щербина В.І., Соцький А.М. Трудове право України: Підручник. Чернівці: Технодрук. 2021. 552 с.

7. Козін С. М. До проблеми визначення принципів захисту трудових прав мігрантів. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. № 44. 2020. С. 86-89

8. Журавель В.І. Принципи та види колективних форм захисту трудових прав працівників. Підприємництво, господарство і право. № 2. 2016. С. 74-77

9. Швидкий І.І. Принципи правового регулювання службово-трудової діяльності працівників ОВС. Форум права. № 2. 2008. С.473-475. URL: http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2008-2/08siidpo.pdf

10. Панченко М.В. Правовий механізм забезпечення гідної праці державних службовців України. Дис доктор юрид наук 12.00.05. Київ. 2019. 259 с.

АНОТАЦІЯ

Зроблено висновок про те, що принципи – це один із ключових елементів механізму правового регулювання охорони та захисту трудових прав працівників Національної поліції України в умовах дії правового режиму воєнного стану. Вони являють собою основоположні засади впливу правових норм на відносини, які виникають у досліджуваній сфері суспільного життя. Такі принципи запропоновано поділити на: загальні та спеціальні.

Відмічено, що загальні принципи ґрунтуються на нормах Конституції України та загально-правових цінностях, які знаходять своє відображення й у трудовому праві. Серед таких принципів виділено: верховенства права; законодавчої регламентованості охорони та захисту; недискримінації, рівності та неупередженості.

До спеціальних принципів правового регулювання охорони та захисту трудових прав працівників Національної поліції України в умовах дії правового режиму воєнного стану віднесено: по-перше, ті, що характеризують специфіку охорони трудових прав поліцейських як особливого виду державних службовців, а саме: добровільності вступу в службово-трудові відносини до Національної поліції; оплати праці працівників поліції відповідно до рівня ризику їх діяльності та досягнень в проходженні службової кар'єри; гідного рівня його соціального захисту, який відповідає престижності праці працівника поліції; по-друге, спеціальні принципи, що мають підвищену актуальність саме під час дії воєнного стану, зокрема: єдність та диференціювання регулювання охорони та захисту (всі трудові права працівників поліції мають бути захищенні, разом із цим необхідне пропорційне посилення охорони та захисту трудових прав при збільшенні чинників, що ставлять під ризик їх реалізацію); принцип незамінності судового захисту адміністративним (працівник поліції, повинен завжди мати вибір форми захисту своїх трудових прав); рівності охорони та захисту всіх учасників бойових дій, у тому числі й працівників Національної поліції.

Ключові слова: принципи, принципи трудового права, працівник, поліцейський, Національна поліція України.

SUMMARY

It has been concluded that principles are one of the key elements of the legal regulation mechanism for the protection and safeguarding of labor rights of employees of the National Police of Ukraine under the legal regime of martial law. They represent fundamental bases of the influence of legal norms on relationships arising in the studied sphere of social life. These principles have been proposed to be classified into general and special categories.

It has been noted that general principles are based on the norms of the Constitution of Ukraine and universal legal values, which are also reflected in labor law. Among such principles, the following have been highlighted: the rule of law, legislative regulation of protection and safeguarding, non-discrimination, equality, and impartiality.

Special principles of legal regulation for the protection and safeguarding of labor rights of employees of the National Police of Ukraine under martial law include: 1) those that characterize the specifics of labor rights protection for police officers as a unique category of public servants, namely: voluntary entry into service-labor relations with the National Police; remuneration of police officers commensurate with the level of risk in their activities and their career achievements; a dignified level of social protection corresponding to the prestige of police work; 2) special principles with heightened relevance during martial law, such as: the unity and differentiation of labor rights protection and safeguarding (all labor rights of police employees must be protected, with proportional enhancement of protection when factors increasing risks to their realization arise); the principle of the irreplaceability of judicial protection by administrative means (police employees must always have the choice of protection forms for their labor rights); and equality in the protection and safeguarding of all participants in hostilities, including employees of the National Police.

Keywords: principles, labor law principles, employee, police officer, National Police of Ukraine.